

SLAVOLJUB GACOVIĆ

MOTIVI GRČKIH, RIMSKIH I LEGENDI SA ISTOKA U FOLKLORNOM NASLEĐU SELA HALOVA

Mnogo je petrificiranih motiva u folklornom nasleđu sela Halova, koje i danas susrećemo, a da uopšte ne možemo skicirati i povući glavne tokove uticaja na nastanak tih motiva s bilo kojeg područja i u bilo kojem vremenskom periodu.

Svako folklorno nasleđe kasnije formiranog etnikosa nastalo je pod uticajem raznih pa i nesrodnih kultura. Te nesrodne kulture u raznim supstratima nisu ostavile podjednagog traga u podsvesnom razvojnom toku kasnije formiranog etnikosa. Tako danas dolazimo, na primer, do jednog motiva u pesmi iz sela Halova,¹² koji se provlači kroz više legendi kod različitih etničkih grupa. Razna verovanja i legende ispoljavaju se danas prilikom izražavanja veselja i žaljenja, obavljanja obreda i običaja, i čine kolektivno pamćenje jednog etnikosa, po kojima se vlada.

Jedna od legendi, koje su u selu Halovu ostale do danas, najčešće u formi pesme, a ređe u pričama, je i veoma zanimljiva legenda sa glavnim motivom ženidbe majke i sina (pandan grčkoj legendi "Car Edip"), po sudbini koju su donele suđaje (ursătoril'i)¹³, i motiv široko

rasprostranjen u grčko-rimskim legendama i legendama s Istoka, o izbegavanju sudbine, bacanjem dečaka u more ili u reku bilo da je stavljen u bure, kovčeg ili korpu. Sudbina ne bi bila sudbina a da ne bude po njenom. Jedino u slučaju ako se sam Bog hrišćanstva (ili njegovi atributi u obliku sv. Đorđa)¹⁴ svojim prisustvom

prede dužinu čovekovog života, ali time ne završava svoj deo posla, jer predu treba skupiti na sukalo koje stalno mora vrteti dok se preda ne završi, odnosno dok ne sakupi sve dane čovekovog života. Srednja sestra obično određuje kako će ko živeti u životu. Neko živi u siromaštvu i mukama, a neko u izobilju i radosti. Najmlađa sestra je najmrža svima, jer ona svakome odredi sudbinu od čega će i kako umreti. Najčešće dodeli sudbinu koja može biti najgora po čoveka.

Verovanje u Suđaje je bilo rasprostranjeno u celoj Evropi. "Suđenice i Rođenice su ženska božanska bića, koja su veoma nalik na grčke "Moire", latinske "Parke" i nordijske "Nornir". Kao što su Sloveni imali tri Suđenice, Rusi tri Rožanice ili Dolje, Rimljani su imali "Tria fata", a nordijski narodi tri Norne. Potvrđeno je da su u Rusiji slavili božanstva vezana za rođenje i usud čoveka, pod imenom "Rod" i "Rožanica". (Franjo Ledić, *Mitologija Slovena*, knjiga I, Zagreb 1969, str. 205)

U Grka se spominju isto tri suđaje pod zajedničkim imenom Mojre, starija Klota (prelja), Lahesa (koja baca kocku) ko će kako živeti i Atropa (nepokolebljiva), najpoznatija po zlu od svih njih. One su kćerke boginje noći Nikte, ili Zeusa i Temide.

¹⁴ Tema o Sv. Đorđu zahteva šire razumevanje, a ovde ćemo je samo naznačiti utoliko, ukoliko može da nam posluži kao primer.

A zmaj ovako prozbori:

Bre, junače, gospodstvo tvoje,
de ti idi putem svojim,
ne možeš mi dar (dečka) uzeti,
jer ga silom ja ne uzeh,
već mi ga darova majka njegova.
A junak tada šta uradi?
Brda on odmah zapali,
zmaj se tada uplaši,

¹² Pesmu *O íevastă Stancuța maritată de iarnă* čuli smo i zapisali od Jona Đ. Čobotovića (Jon a lu Maćijcǎ < l.i. Matij), svirača, pripovedača i pevača iz sela Halova, krajem 1984. g. u njegovoj 63-ćoj godini života.

¹³ Suđaje (Ursătoril'i) su obično tri mlade žene, po nekim kazivanjima devojke obučene u duge bele haljine, koje se po verovanju Halovčana, pri rođenju deteta sastaju u blizini novorođenog, te se dogovaraju o njegovoj sudbini. To obično bude prve noći po rođenju deteta. Zato prve noći majka deteta nebi smela zaspiti kako bi sama čula Suđaje kakvu će sudbinu dodeliti njenom detetu, a ako zaspiti onda će to sanjati u simbolima koji se teško mogu protumačiti.

Starija sestra koja je najbolja od Suđaja po verovanju je prelja, jer prede niti kratkog ili dugog života, te je zamišljaju sa preslicom u rukama kako

upliće, kao u našem primeru, tada sve pođe drugim razvojnim tokom.¹⁵

Pomenutu pesmu naslovljenu “*O nevestă Stancuța maritată de iarnă*” donosimo u originalu i prevodu.

(rumunski tekst)

O NEVESTĂ STANCUȚA MARITATĂ DE IARNĂ

Času bun că să brođa
și un copilaș că dobînda,
tasu de drag număi puča
pîn la zăua nu durmja.
Ursătoril'i l-a sculta
pe copil pînă-l ursa
da-să vez cum mel ursa?
Copilu cînd mî-o creșcă
opspîrce aî cînd o-vja
tatăsu că vă murja
îel cu muma lui s-o lă
Dămne că nu s-o cunoșcă.
Zăua că să fača
vorbja taicăsu, vorbja:
mujere sofîja mja
ascultă la miîne-ncă
toată năpăca n-am durmit,
ursătoril'i am ascultat
pînă pe copil la ursat.
Da-să vez cum mi la ursat?
Copilu cînd o creșcă
opsprce aî cînd o-vja
tatăsu că va murja
îel cu mumăsa s-o lă
și cu ja s-o cununa
Dămne nu s-o cunoșcă

i dečka iz usta izbaci,
koliko se kamenom možeš dobaciti.
Za junakom on pojuri.
Beži junak jašući,
a zmaj za njim pojuri.
Kad junak vide da će ga sustići,
on se nazad okrenu,
i odmah sablju iza pasa isuče,
prema zmaju je usmeri,
i od straha se ukoči.

A zmaj u brzini
ustima se na sablju nabode,
do samog repa se prepolovi.

Pesmu nam je na rumunskom kazivao Jon Đ. Čobotović (Jon a lu Mačićă) krajem 1984. u svojoj 63-
ćoj godini života.

¹⁵ Navedena pesma, stihovi 172-197.

copilu cu mumăsa.
Îel la muierje povesca,
da-muierja așa zîca:
mă omule, sofîja mja,
fincă îm iesce ursa-ș
aîdeț noi să-l omărîm,
pe copil să-l prăpădim,
alt copil să ne vačem,
măi barbaće cununaće.
Pîn la Domnu će pacaće!
Au, noi să nu-l omărîm,
um butoi să porunčim,
și-n butoi să-l înkidem
și în Dunăre să-l lăpădăm,
niči o dată să nu-l vedem.
Îii butoiu îl porunča,
și în butoi îl înkiđa,
dunba în Dunăre că-î da.
Mîna pal'e Dunăria,
copilașu înflămînza
dor de țîță aî veňa
și începja îel de zbera.
Nișca pescari l-auza.
Butoiu că mi-l prînda
la margînă îl scoća
cînd îm butoi bîrcăja,
copilașu mje-l scoća,
đ-ačîja că mi-l lă
și la voiscă la duča.
Ofîțiri că mi-l lă
pe copil că mi-l creșcă.
Opsprce aî cînd avja,
drumu pim lumje că-î da.
băjețălu će fača?
Đin sat în sat îel umbla.
Baș în satu lui brođa,
baș pe taicăsu îl găsa,
taman boji î-adapa
au, în sat la čeșmja.
Îel bună zăua că-î da
și tatăsu aî mulțămja.
Tatăsu ăl întreba
Dămne că nu-l cunoșcă:
„De unde ieșc, bre, băjeće?”
Sta băiatu și vorbja,
și la moș așa îi spuňa.
„Îeu pin lumje mî-am plectat
să cat să mă bag argat.”
Tatăsu nu-l cunoșcă.
Đ-ačîi pe băiat me-l lă,
acasă la îel la duča
și îii nu să cunoșcă.

Cînd acasă mî-ajunğa
sta din gură și vorbîa.
„Mușere soșîia-mîa,
eće-n drum că-l întîlnîi
pe baiat-osta îl găsîi
noi de argat că l-om lîa
să ne păzască iel viia.”
Pușca în mînă că-î o da,
și la viie la duca:
„Viia bine să n-o păzășci
care în viie va tuna
fîva zăua or noapca
tu slobod l-oî împușca,
cum ț-o juta maica prečesta.”
Argatu bun să brođa
că danacu vejbuîit
că la voîscă mî-a crescut
și truba la pomeîit.
Zăua noapca că păza
da-tatâsu će fača?
În tr-o noapce să scula:
mușere, soșîia-mîa,
ieu mă duc pînă la viie
să-m vîd ieu argatu mîeu
dal'i pazășce iel viia
or îm îa baîi de ġaba.”
Cînd în viie să duca
iel cam picîș merġa
că să-ș prindă argatu
noapca l'esne v-o durmîa.
Au, da-argatu de-l veđa
îl veđa da-nul cunoșca,
numa o dată că traġa,
pe taičâsu îl omara
če pacaće că fača.
Începîa zăua să fača,
gazdarița će lucra?
Îa sta sîngură să ġînda
Doamne, će va fi asta acuș,
de nuie barbatu al mîeu,
îa mă duc ieu pîn-la iel.
Cînd îa-n viie să duca
cînd barbatu șe-l veđa
îa đîm gură așa vorbîa:
„Măi baiće, măi argaće,
fîncă îesće urș-ș
de barbatu mi lai prăpăđit,
ieu țîie drumu nu-ț dau
amîndoî noi că n-om lîa
și amîndoî că n-om cununa.”
Pe omusu că mi-l lîa
frumos bine îl îngropa.

Îacă sara cînd sara
îiî amîndoî să culca,
baiatu cu mumăsa.
Doamne, nu să cunoșca.
Đemînața să scula
sta mușerîa de vorbîa
la baiat așa îi zîca:
„Mă omul'e, soșîia mîa,
măi barbaće, cununaće,
noi amîndoî că n-am lîat
și amîndoî n-am cununat,
au, da-nu n-am întrebat,
au, đ-aî cui nîam sîncem.”
Sta baiatu și vorbîa,
iel mînsa așa îi zîca:
„Mușere soșîia mîa,
de status și mă-ntrebaș,
baș cu dreptu să-ț spun:
muma mîa și tata-l mîeu
cînd pe mîne m-a facut
în tr-um butoî că m-a bagat,
și-n Dunăre m-a lăpădat,
nișca pescarî că m-a prins
și la voîscă că m-a dus,
ofițîri m-a crescut.
Opsprce aî cînd am avut
drumu pin lumîe mî-a dat,
đîn sat în sat am umblat,
pisce sat-osta c-am dat.
La voî m-am bagat argat
barbatu ț-am împușcat
și noi amîndoî n-am lîat
đi će să avem noi pacat?”
Atunc mumăsa veđa
și đîm gură așa vorbîa:
„muică, muică, copilaș,
înimîoara mî-o sacaș
nu îeșc tu barbatu al mîeu
și îeșc copilașu mîeu
baș facut de burta mîa,
îm săcaș muică îîima.”
Da-Domnu cînd îi veđa
đi pe čerî să dobăra,
sta lîngă îiî și vorbîa:
„Bre copil'e Dumîa ta,
fîncă îm îeșce urș-ș
đ-aî greșit cu muma ta
Domnu nu faće pacat,
că așa urș-ș a ursat.”
Domnu la copil îi zîca:
„Tu îm mînă cofa oî lîa

să carî zăua și năpăca
 butorč uscaće oî uda.
 Dacă îele o lastărija
 de pacat é-oî uşura
 č-aî umblat cu muma ta.
 Dacă de n-o lăstărija
 mare pacaće oî avîa.”
 baiatu aşa și fača
 cara zăua și năpăca
 butorč uscaće uda
 nişča lăstarî lastărija,
 nişča lemnie să ardica
 če pe pămînt nu îerîja,
 de păcat să-nuşura.
 Domnu nuîa dat pacat
 că aşa ursă la ursat.

(prevod)

DEVOJKA STANKUCA UDATA U ZIMU

U dobar čas dogodi se
 rodilo se jedno dete,
 a otac mu od radosti
 ne zaspa do samog jutra.
 On sasluša tri suđaje
 dok mu dete usudiše.
 A kako ga usudiše?
 Kada dečak taj poraste
 i navrši osamnaestu
 i kad njegov otac umre
 on sa majkom uzeće se
 jer se neće prepoznati.
 Kada beli dan osvanu
 Otac majci ispričao:
 Ženo, moja supružnice,
 slušaj što ću tebi reći,
 ja celu noć ne prespavah,
 suđaje sam saslušao
 dok nam dete usudiše.
 A kako ga usudiše?
 Kada dečak nam poraste
 i navrši osamnaestu
 i kada mu otac umre
 on sa majkom da se uzme
 i sa njome da se venča
 jer se neće prepoznati
 sin i majka, moj Gospode.
 Ženi svojoj to ispriča,
 a žena ga savetova:
 Bre čoveče, supružnice,
 kada mi je sudba takva
 hajde da ga ubijemo,
 dečka da mi uništimo,

drugo dete da rodimo,
 moj dragane, moj venčani,
 koja žalost do Gospoda!
 Joj, da ga ne ubijemo,
 već da bure naručimo,
 u bure ga zatvorimo
 i bacimo u Dunavo,
 nikad da ga ne vidimo.
 Oni bure naručiše,
 u bure ga zatvoriše
 i baciše u Dunavo.
 Valjaše ga Dunav silni,
 a detence mi ogladne
 za sisom mu želja dođe
 i ono se tada zaplaka.
 Ribari ga neki čuše.
 Bure oni tad uhvate,
 obali ga dovukoše
 kada bure otvoriše,
 i detence izvadiše,
 uzeše ga i odatle
 u vojsku ga odvedoše.
 Primiše ga oficiri
 i dečaka odgajaše.
 Osamnaestu kad navrši,
 u svet beli ga pustiše.
 A momčina šta uradi?
 On putuje po selima.
 Baš u svoje selo dođe,
 oca svoga baš pronađe,
 volove je napajao
 joj, na česmi u tom selu.
 Dobar dan mu poželeo
 a otac mu uzvratio
 pa ga onda upitao
 jer ga nije prepoznao:
 “Odakle si, bre, momčino?”
 Stade momak govoriti,
 i ovako starcu kaza.
 Po svetu sam ja pošao
 da potražim negde službu.
 Otac njega ne prepozna
 već odatle momka uze,
 i kući ga on povede -
 jedan drugog ne prepozna.
 Kada kući mi stigoše
 stade otac govoriti.
 Ženo moja supružnice,
 ja na putu evo sretoh
 momka ovog i povedoh
 da u službu ga uzmemo
 da vinograd on nam čuva.
 U ruke mu pušku dade,

odvede ga u vinograd:
"Vinograd mi dobro čuvaj
ko mi uđe u vinograd
bilo danju ili noću
ti slobodno pucaj na nj'ga,
pomogla ti božja majka."
Sluga dobar se pogodi
izvežban je dobro momak
jer u vojsci je odgajan,
budila je njega truba.
Danju, noću on čuvaše
a otac mu, šta učini?
Ustade on jedne noći:
Ženo, moja supružnice,
idem ja do vinograda
da ja vidim slugu svoga
da li čuva on vinograd
ili novce džaba dajem.
Kada ode u vinograd
on se pognut prikrađao
ne bi li svog novog slugu
uhvatio na spavanju.
Joj, a sluga kad ga vide,
vide al ga ne prepozna,
brzo oroz on povuče,
oca svoga on ti ubi,
koju žalost on napravi.
Poče zora da sviće.
Gazdarica šta uradi?
Stade sama i mišljaše
šta bi ovo sad, Gospode,
da čoveka moga nema,
idem da ga ja potražim.
Kada ode u vinograd
kad dragana svoga vide
ona 'vako govoraše:
Čuj me, slugo, čuj, momčino,
kada je već sudba takva
da mi ubi muža moga,
ja te neću sad pustiti
već ćemo se mi uzeti
i lepo se mi venčati.
A čoveka svoga uze
mnogo lepo ga sahrani.
Kad je pala tamna noćca
oni dvoje tad legoše,
momčina sa majkom svojom.
Gospode, ne prepoznaše se.
Izjutra kad ustadoše
stade žena govoriti
i ovako momku reče:
"Čuj čoveče, supružniče,
čuj dragane moj venčani,

mi uzesmo jedno drugo
i lepo se mi venčasmo
joj, a nismo se pitali
joj, od koga smo mi roda."
Stade momak govoriti,
majci svojoj 'vako reče:
"Ženo moja supružnice,
kada me ti lepo pitaš,
baš istinu da ti kažem:
Majka moja i moj otac
Kada mene porodiše
U bure me zatvoriše,
Baciše u Dunav silni,
ribari me uhvatiše
i u vojsku odvedoše,
oficiri me čuvaše.
Osamnaestu kad navrših
u svet beli me pustiše,
iz sela u selo lutah,
baš u ovo selo dođoh.
Kod vas sam se zaposlio,
dragoga ti ubih muža
mi uzesmo jedno drugo
da nas naša žalost mine."
Tad mu majka sve shvatila
iovako progovori:
"O majčino, malo dete,
srce si mi usahnuo
ne, ti nisi moj ljubljene
već si ti detence moje
iz utrobe moje rođen,
srce si mi usahnuo."
A Gospod bog kad ih vide,
sa nebesa tada siđe,
stade do njih govoreći:
"Čuj, momče, gospodstvo tvoje,
pošto ti je sudba takva
da si s majkom sagrašio
Gospod će ti oprostiti,
Jer je takva sudba tvoja."
Gospod momku 'vako reče:
"Kofom vodu zahvataćeš
i nositi danju noću
da panjeve ti zalivaš.
Ako budu propupali
Ti ćeš sebe olakšati
Što si s majkom sagrašio.
Ne budu li propupali
Veliku ćeš žalost imat."
Momak tako i učini
nosio je danju noću
suhe panjeve je polevo
i mladice propupaše,

čudna stabla iznikoše
kakvih nema nit nije bilo,
i on sebe olakšao.
Gospod bog mu to oprosti
zbog sudbine dosuđene.

Motiv ženidbe majke i sina iz navedene pesme “Devojka Stankuca udata u zimu” u komparaciji sa istim motivom iz Sofoklove tragedije “Car Edip” je skoro identičan u svim elementima. Ovaj motiv je zapisan još i u staroj srpskoj književnosti u legendi o svetom Pavlu Kesarskom koji je, velikim delom, takođe iz Sofoklove tragedije preuzet. Godine 1815. Vuk Karadžić je zapisao od Tešana Podrugovića, Hercegovca, hajduka, jednu varijantu istog motiva u pesmi “Nahod Simeun” i drugu varijantu koju je dobio iz Vršca od notara Uroša Volića u pesmi “Opet Nahod-Simeun”.¹⁶

Ovde ćemo vršiti komparaciju motiva ženidbe majke i sina iz navedene pesme i tragedije “Car Edip”.

Kada se Edip uputio u Delfe navedena pesma¹⁷ (stih 61.) da se raspita kod Apolona odakle je i čiji je, nije dobio odgovor već su izrečena strašna proročanstva, da će ubiti svoga oca i oženiti se svojom majkom. Edip uveren da su njegovi roditelji: “Moj otac beše Polib, vladar Korinta, majka Doranka Meropa” – stihovi 769-770, čuvši strašno proročanstvo hteo je otići daleko iz korinskog kraja kako ga ne bi zadesila zla sudbina. Međutim, sudbina je tako htela da se uputi u Tebu, očevoj i majčinoj prestonici (n.p. – stih 63). U svojoj nesreći na putu za Tebu sretne cara Laja i u svađi, “ruka ova štapom njega ošinu, natraške s kola on se odmah izvali” – stihovi 806 – 807, ubije ga, ne znajući da mu je to otac (n.p. – stihovi 111 – 112). Tako se ispuni prvo Apolonovo proročanstvo. Ovaj trenutak neprepoznavanja Laja i Edipa (oca i sina) u navedenoj pesmi se opisuje stihom 78.

Nakon toga stigavši u Tebu, Edip protumači Sfinginu zagonetku i oslobodi grad napasti. Tebanci, odnosno Jokastin brat Kreont, za nagradu mu dade kraljičinu ruku i tako se oženi Jokastom (svojom majkom) ispunivši i drugo Apolonovo proročanstvo. Na Tebu se sada zbog

toga sruči kuga Apolona Feba. Car Edip tragajući za uzročnikom te velike nesreće, koja ponovo zadesi Tebu, prokle onoga ko bi mogao biti uzročnikom te nesreće: “Zabranjujem da toga, bio ne znam ko, | u zemlji toj gde vlast i presto držim ja, | da iko ga dočekuje i pozdravlja, | da s njim se moli ili žrtve prinosi, | il svetu vodu da mu iko dodaje, | no svako neka s praga svoga progna ga, | jer s njega kuga mori nas.” – stihovi 239 – 245.

Neznajući da će ga kasnije sustići sudbina po kletvi kojom je sam sebe prokleo, “... kletve te sem mene niko drugi ne navali mi” – stihovi 814 – 815.

Na kraju, kada svoje greške saznaše, Apolon im ništa ne oprosti. Jokastu “videsmo gde visi; zamkom | Se pletenom stegnula” – stihovi 1261 – 1262, a Edip “Zlatali iglu trgnu joj iz haljine | i, digavši je, udri se u zenice | i govoraše: neće one gledati | ni boloba ni grešnih dela njegovih.” – stihovi 1266 – 70. U jadu svome smiri li se nesrećnik?” – stih 1284.¹⁸

Veoma rasprostranjenom motivu, izlaganja deteta životnoj opasnosti, treba prići sa dosta pažnje, kako bismo sve srodne komponente mogli izvući iz svake legende posebno. Treba ih sagledati u istoj ravni pa ćemo tako dobiti više spojeva srodnih komponentata iz svih legendi, koje ćemo onda sagledati kao posebne celine.

Razlog izlaganja deteta životnoj opasnosti u n.p. je da se ne bi obistinila dosuđena sudbina majke, sina i oca, tj. Da se izbegne ubistvo oca i ženidba majke i sina. Te dve navedene mogućnosti smatraju se daleko težim prekršajem u očima narodnog stvaraoaca, nego li bacanje deteta u Dunav.

U legendi o Kiru nalazimo drugi sled okolnosti. “Kad je udao Mandanu za Kambiza, Astijag je prve godine usnuo drugi san. Sanjao je kako iz Mandaninog krila izrasta vinova loza i kako je ta loza obuhvatila celu Aziju. I taj je san poverio vračima, pa pošalje u Persiju po kćer koja je bila pred porođajem. Kad je ova došla stavio ju je pod stražu s namerom da joj ubije novorođenče, jer su mu sveštenici, na osnovu sna, bili prorekli da će dete njegove kćeri kraljevati umesto njega.”¹⁹

¹⁶ Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пјесме II*, Просвета, Београд, 1958, стр. 65-76, 647-650.

¹⁷ U daljnjem tekstu, gde je potrebno, pojavljuje se kao n.p.

¹⁸ Eshil, Sofokle, *Euripid*, Grčke tragedije, IRO “Veselin Masleša”, Sarajevo, 1979, стр. 75-144.

¹⁹ *Херодотова Историја*, едиција Књижевност, Матица Српска, Нови Сад, 1980, стр. 59, i dalje do 71.

Dok u prvom primeru kao razlog susrećemo od suđaja dosuđenu sudbinu rodoskrvnuća majke i sina, u legendi o Kiru razlog je od vračeva protumačeni san Astijagov, da će njegov unuk zavladatai celom Azijom umesto njega.

U legendi o Mojsiju razlog je pojedinačni pokušaj spašavanja deteta, u jednom od prvih spomenutih sistematskih sprovođenja genocida jevrejskog naroda, po faraonovim uredbama, da novorođenu mušku decu oduzimaju od majki i bacaju u reku Nil.²⁰

Ovde u samom razlogu izlaganja deteta životnoj opasnosti vidimo i jedini mogući način spasavanja deteta sigurne smrti.

Grčka legenda o heroju grčke mitologije, osnivaču dinastije Perseida i osnivaču Mikene, sina Zeusa i Argivske princeze Danaje, ima razlog u tome da je Argivski kralj Akrisije hteo pošto poto izbeći ispunjenje jednog proročanstva, koje mu je predkazalo da će ga ubiti unuk Persej.²¹

U grčko-rimskoj legendi o Romulu i Remu izlažu se dva deteta životnoj opasnosti, za razliku od ostalih navedenih legendi, a razlog je nasledstvo prestola.²²

²⁰ Зенон Косидовски, *Библијске легенде*, СКЗ, Београд, 1983, стр. 119 – 129.

Da su se Jevreji doselili u Gesemsku zemlju imamo potvrdu u Bibliji (knjiga Postanja 45, 10). Josif saopštava ocu: “Sjedećeš u zamlji Gesemskoj i bićeš blizu mene...”, a blizu zemlje Gesemske je jedino bila bliska Hiksoska prestonica Avaris u kome je verovatno i Josif stanovao?

Ova legenda o Mojsiju je mogla nastati u zemlji Gesemskoj, istočno od delte Nila. Za vreme vladavine Niksosa u Egiptu, u vremenu od 1730. do 1580. pre nove ere, Josif je bio slepi izvršilac i vinovnik korenitih ekonomskih promena nepopularnih među Egipćanima. Genocid Jevreja je mogao nastati posle hiksoske vladavine, tj. Posle 1580. pre naše ere. O genocidu Jevreja od strane egipatskog faraona nalazimo potvrdu u Bibliji (knjiga Izlaska, 1, 9-10). “Gle, narod sinova Izrailjevijskih veći je i silniji od nas. Nego hajde da mudro postupimo s njima, da se ne množe i kad nastane rat da ne pristanu s neprijateljima našim i ne udare na nas i ne otidu iz zemlje.”

²¹ Бранко Гавела, *Историја уметности античке Грчке*, Научна књига, Београд, 1978, стр. 58.

²² Petar Lisičar, *Grci i Rimljani*, Školska knjiga, Zagreb, 1971, str. 277.

“Dvojci se javljaju u mitologiji raznih indoevropskih naroda, a kod Grka kao Dioskuri. Grci su najviše pridoneli stvaranju i populariziranju ove legende u Italiji.”

Priprema i čin samog izlaganja deteta životnoj opasnosti imaju zajedničkih karakteristika u svim primerima. U n.p. susrećemo savet majke da ubiju i bace dete, jer će ona roditi drugo, i usvojeni predlog majke da ga ne ubiju, već da ga se oslobode bacanjem u Dunav. Dok se u navedenom primeru čin pripreme i čedomorstva obavlja direktno od majke i oca bez posrednika, u legendi o Kiru to ide naredbodavnim putem, od najvišeg - kralja, do najnižeg - pastira, koji odnosi dete zverima u planinu, ali ne Kira već svoje mrtvorodeno dete. Sam čin izlaganja deteta životnoj opasnosti je dosta razvučen naredbama od Asijaga do Harpaga i od Harpaga do pastira Mitridata. Tako se sam čin i z l a g a n j a i ne obavlja, nego se samo odugovlači naredbama, dok zamena dece nije rešila problem.

U navedenom primeru se da naslutiti izvestan strah da dete odmah svojim rukama ubije, kao i u legendi o Kiru, nego ga prepuštaju sudbini na talasima Dunava, koliko su god protiv krajnjeg ostvarenja sudbine. Vidimo da u samom njihovom načinu prepuštanja deteta sudbini ima propusta, kako bi se sve ipak završilo po odredbama suđaja. U samom činu rodoskrvnuća učestvuju, kako majka i sin, tako i otac što je dopustio da se talasima prepusti rešavanje zle sudbine. No, da je otac sam svojim rukama ubio dete, nosio bi sam teret čedomorstva na duši, što mu ne bi bilo oprošteno od Gospoda Boga. Kako u legendi o Mojsiju tako i u navedenom primeru zapažamo čin prepuštanja deteta životnoj opasnosti da bi se moglo vratiti majci, ali tek u osamnaestoj godini kao njen suprug.

U legendi o Mojsiju majka se seti da položi dete u kovčežić od site, zaliven smolom i odnese ga u trsku kraj reke, gde ga je princeza, faraonova kćerka, lako mogla naći jer je stalno tuda šetala nakon kupanja. U polaganju deteta u kovčežić u trsku kraj reke, leži opasnost odvlačenja deteta od rečnih struja u dubine Nila, ali i jedina mogućnost da dete preživi ako ga faraonova kći pronađe. Princeza tražeći detetu doilju, odredi da to bude njegova majka, tako dete bude spašeno i vraćeno majci, ali sada kao doilji.

U legendi o Perseju čitamo nešto drugo. Persej je odmah po rođenju bio zatvoren zajedno sa majkom u drveni kovčeg i bačen je u debelo Egejsko more, od njegovog dede, Argivskog kralja Akrisija.

U grčko-rimskoj legendi bi naređeno od strica Amulija da Romula i Rema bace u reku

Tibar, ali ih sluge staviše u korpu koju ostaviše u rečnom plićaku.

Način spašavanja deteta iz životne opasnosti u svim legendama koje smo ovde obradili je više-manje odraz slučajnosti. U n.p. je to prikazano od 49. do 53. stiha. U legendi o Kiru način spašavanja se obavlja tako što je pastir Mitridat zamenio Kira sa svojim mrtvorođenim detetom koje je ostavio u planini. U legendi o Kiru specifičnost je da se komponenta "priprema i čin samog izlaganja deteta životnoj opasnosti" i komponenta "način spašavanja deteta iz životne opasnosti" uzajamno prepliću. Čin izlaganja Kira opasnosti je odugovlačen naredbama od jednog do drugog, a u tom postupku je i izvor spašavanja.

U legendi o Mojsiju, čin spašavanja deteta sigurne smrti je lukavo smišljen od njegove majke. Sama ga je izložila životnoj opasnosti, ali je očima njene kćerke Mirjam budno pazila na njega, sve dok nije naišla faraonova kći koja spašava dete, što je majka htela.

U legendi o Perseju more ne prima Akrisijev dar, Danaju i Perseja, nego je kovčeg izbacilo na obalu ostrva Serifos. Pronašao ga je ribar po imenu Diktij, te je odveo Danaju u svoju kuću i odgojio Perseja.

Romula i Rema su talasi Tibra izbacili na obalu gde ih je pronašla vučica (Lupa – odatle Luperkal)²³ i dojila svojim mlekom. Kasnije ih je pronašao pastir Faustul i odveo svojoj ženi koja ih je i odgajala.

Načini spašavanja deteta od životne opasnosti u n.p. i u svim navedenim legendama su različiti, ali i u n.p. i u svim legendama postoji ili želja ili sažaljenje za detetom, da bi preživelo. Koliko god izvršitelji čine nešto da detetu nanesu zlo, opet iz samog učinjenog provejava i jarka želja da dete ostane u životu.

Ispunjenje proročanstva i sudbine nalazimo u jarkoj želji da dete ostane u životu. U n.p. prorečena sudbina od suđaja se ispunjava u stihovima o ubistvu oca, i u stihovima o ženidbi sa majkom, tj. o rodoskrvnuću.

Onda protumačeni san Kirovog dede Astijaga, od sveštenika, da će Kir vladati čitavom Azijom umesto njega, se ispunio, koliko se god on potrudio da Kir ne bude među živima.

U Mojsijevom primeru nalazimo potvrdu faraonovog straha da će se Jevreji namnožiti, pa da ih zato treba uništavati lišavanjem muške novorođenčadi.²⁴

U Larisi na takmičarskim igrama, koje je priredio Teutamid u čast svoga pokojnog oca, Persej bacivši koplje pogodi svoga dedu Akrisija, koji je bio među posmatračima, i tako se proročanstvo i u ovoj legendi ispunilo.

U legendi Romula i Rema, uz pomoć pastira Faustula i njegove žene, Numitor je saznao da su mu unuci još živi. Uz pomoć sviju njih Numitor ubija svoga brata Amulija i zauze prestol koji mu je po pravu pripadao. Koliko god se Amulije potrudio da majku Romula i Rema izoluje kao vestalku i da tako Numitor nema naslednika, nije uspeo. Sam bog Mars je dao drugi razvojni tok njegovoj sudbini, obljubivši majku Romula i Rema.

Motiv izlaganja deteta životnoj opasnosti bacanjem u vodu ili ostavljanjem u planini, u legendama balkanskih naroda preuzet je iz antičke Grčke kao i motiv ženidbe majke i sina nakon ubistva oca zbog neprepoznavanja. Ovaj motiv osim u n.p., nalazi se i u Vukovim pesmama "Nahod Simeon" i "Opet nahod Simeun", ali motiv nije celovit jer nema ubistva oca. Oba motiva su organski povezana i susreću se, koliko je nama poznato, osim u tragediji "Car Edip", samo u n.p. iz sela Halova.

Motiv bacanja dece u vodu i izlaganja opasnosti u planini susrećemo u legendama o Gilgamešu, Sargonu, Kiru, Mojsiju, Perseju, Edipu i Romulu i Remu, odakle je preuzet u n.p. i Vukovim dvema varijantama pesme "Nahod Simeun".

Mnogi legendarni junaci bili su kao deca izlagani smrti. Neki stručnjaci iznose pretpostavku da priče o božanskom sudu za decu puštenu u reku proističu iz prvobitnog običaja ispitivanja zakonitosti dece bacanjem u vodu. Kada neko dete čiji je otac nepoznat ipak ireživi, njegovo će poreklo biti pripisano Bogu. Suština je svakako u tome da priče o čuđenom izbegavanju pogibelji i detinjstvu podižu ugled velikog vođe i okružuju ga sjajem izuzetne sudbine.

²³ Luperkal – je nadimak starog Italskog boga Fauna, koji štiti stada od vukova. U njegovu čast u Rimu je svake godine 15. februara slavljen svetkovina Luperkalija.

²⁴ Takav primer masovnog uništavanja nalazimo u kasnije nastaloj priči o klanju Jerusalemske dece po Irodovoj naredbi. Na taj način Irod se želeo osloboditi Isusa, jer se bojao da ne dođe carstvo njegovo.